

NemID- skilsmisse

Klik, klik, klik. Fikset! Uanset om de havde været gift i to uger eller 50 år, kunne ægtefæller i Danmark fra den 1. juli 2013 med NemID logge ind på borger.dk og blive skilt på få minutter. Tidligere havde skilsmissesøgende par være tvunget til først at være separerede i seks måneder, inden de kunne gennemføre det endelige juridiske brud. Det var den socialdemokratiske socialminister Karen Hækkerup (1974-), der året forinden havde fremlagt lovforslaget, som skulle afskaffe den obligatoriske separationsperiode. Hun mente, at det burde være folks egen sag, om de ville opløse deres ægteskab:

”Hvis to voksne mennesker er enige om skilsmis-
sen, hvorfor er det så, at samfundet af moralske
årsager indfører en separationsperiode? Det virker
gammeldags og formynderisk”.

Ægteskabet som kampzone

Lynskilsmisse, NemID-skilsmisse, straksskilsmisse. Den nye art skilsmisse fik hurtigt mange kæle- og øgenavne og skabte røre i den danske offentlighed. Især på den borgerlige fløj opfattede mange ministerens forslag som et utidigt angreb på noget, der snarere skulle værnes om.

Da prins Joachim (1969-) og prinsesse Alexandra (1964-) blev skilt efter 10 års ægteskab, betragtede få danskere det som en skandale. Alexandra selv har beskrevet bruddet som "en lykkelig skilsmisse". Med to børn fra sit første ægteskab og to med prinsesse Marie (1976-) har Joachim skabt en sammenbragt familie, som ligner mange andre danskeres.

|| Martin Sylvest/
Ritzau Scanpix

"Karen Hækkerup er som en død fisk, der bare følger med en destruktiv tidsånd. I stedet for at gøre det nemmere at blive skilt skulle hun hellere gøre det nemmere at få hjælp, så man undgår at blive skilt".

Sådan udtalte Mette Hjermand Dencker (1978-), terapeut og medlem af Folketinget for Dansk Folkeparti i marts 2012. Også partifællen Katrine Winkel Holm (1970-) mente, at loven var "et yderligere spark til familien, som i forvejen er meget svækket i disse dage".

Bevæbnet med krigsmetaforer gik både konservative og liberale til angreb på den nye "kolde" lov. Den var et "attentat" på familien, eller som Det Konservative Folkepartis familieordfører Benedikte

Kiær (1969-) formulerede det i *Fyens Stiftstidende*, udtryk for, at regeringen førte ”ideologisk korstog mod vores ældste og vigtigste institution, nemlig familien”. Politikere, præster og partereapeuter pegede på, at familien, indrammet af ægteskabet, var en bærende samfundspille, og at regeringen med lovrevisionen satte selve nationens sammenhængskraft og stabilitet over styr.

Barnets tarv blev et centralt omdrejningspunkt for debatten, idet kritikerne frygtede, at den nye lov ville føre til flere skilsmissebørn. De pegede på, at ca. 20 % af alle separerede par fandt sammen igen i løbet af separationsperioden, og de forudså, at skilsmisseraten ville tage et spring opad. Par kunne nu handle impulsivt og blive skilt midt i et ophedet skænderi uden tanke for børnene. En skilsmisse uden separationsperiodens refleksionstid ville heller ikke give børnene tid til at vænne sig til en ny virkelighed. De risikerede at blive ramt af et ”følelsesmæssigt piskesmæld”, når forældrene pludselig blev skilt på et øjeblik.

På den anden side af debatten fremhævede forsvarerne, at den påtvungne separationsperiode lugtede af forældede moralbegreber og var en unødigt statslig indblanding i borgernes privatliv. Det var på tide, at spørgsmålet om skilsmisse blev overdraget helt og holdent til de to, der i første omgang havde valgt at indgå ægteskabet. Journalisten Georg Metz (1945-) pegede i *Information* på, at hvis skilsmisse virkelig var undergravende for samfundets fundament, ville Danmark for længst være kollapsede, eftersom 40 % af alle ægteskaber allerede blev opløst ved skilsmisse, trods den obligatoriske separation. En debattør i *B.T.* gik op imod påstanden om, at det var et spark mod familien som institution: ”I dag er det jo ikke sådan, at en familie består af mor, far og to børn. Der er mange forskellige familiekon-

stellationer”. Underforstået, at den konventionelle kernefamilie ikke nødvendigvis var den bedste eller rigtigste måde at indrette et familieliv på.

Heller ikke børnenes situation ville nødvendigvis blive forværret af den nye lov, mente tilhængere af NemID-skilsmisse. Snarere end en nyttig refleksionstid med ro til eftertanke var separationsperioden for nogle par ”et helvede”, der fastlåste ægtefæller i en situation, de helst ville fri af. Og når forældrene led, ville børnene også gøre det. I virkeligheden ville børnene have mere gavn af en hurtig afklaring.

Andre mente, at ændringen i lovgivningen i sig selv var mindre vigtig for børnene. Psykolog og forsker i skilsmisssers betydning for børn Anja Marschall (1971-) pointerede i *Berlingske*, at et rent brud kunne være godt for nogle børn, mens en overgangsperiode kunne være en hjælp for andre. I øvrigt kendte børn ikke forskel på separation og skilsmisse. ”Børnene er sådan set ligeglade med lovgivningen. De er påvirkede af, om mor og far skændes eller ej”.

Kontroversen om den nye skilsmisselov illustrerer en næsten eviggyldig sandhed: Ægteskabet og familien er en kampzone for stridende opfattelser af god moral, forskellige samlivsformers attråværdighed og barnets tarv. Ny lovgivning på området giver som regel også anledning til heftige udvekslinger om det ideelle forhold mellem individ, familie, stat og – især tidligere – religion.

Skilsmisssens århundrede

Når skilsmisse i den grad kan sætte blodet i kog på tværs af det politiske spektrum, skyldes det, at temaet fletter personlige og samfundsmæssige problematikker sammen. Samlivet er et forhold mellem to mennesker, og hvad enten skilsmisssens er

fordragelig eller konfliktfyldt, forandrer den selv-billede, nære relationer og boligsituation. Men det er ikke kun et privat anliggende, for staten pakker en række rettigheder og pligter ind i ægteskabet. De strækker sig over forsørgelsespligt, skatteforhold, faderskab, ejendom og arverettigheder samt adgang til familiesammenføring og statsborgerskab. Endelig har ægteskabet historisk set med større eller mindre succes reguleret menneskelig seksualitet og fungeret som en ramme om familielivet og opdragelsen af den næste generation af samfundsborgere.

Folk har altid fundet måder at opløse deres ægteskaber på. Selv da skilsmisse ikke var muligt ifølge loven, kunne den ene ægtefælle fx bare rejse sin vej og blive borte. Men i løbet af 1900-tallet steg antallet af skilsmisser i Danmark med en hidtil uset hast. Mens ca. 1-2 % af alle ægteskaber i slutningen af 1800-tallet endte i skilsmisse, gjaldt det 100 år senere over 44 %. Tallene dækker endda kun over lovformeligt gifte par, der har opnået formel skilsmisse. De siger altså ikke noget om dem, der nøjedes med at gå fra hinanden, endsige om de papirløse forhold, der er blevet ophævet gennem århundredet. Andelen af papirløse forhold steg imidlertid også markant, og flere af dem går i opløsning, end det er tilfældet med ægteskaber. Den reelle stigning i ophævede faste parforhold er altså endnu højere, end skilsmissekurven giver indtryk af.

Udviklingen var ganske vist ikke jævn. Umiddelbart efter Anden Verdenskrig steg antallet af skilsmisser markant, og fra slutningen af 1960'erne tog kurven sin stejleste stigning. I andre perioder faldt den til gengæld en smule. Det gjaldt fx under kernefamiliens glansperiode i 1950'erne og under højkonjunkturperioden i 1990'erne. Der var også stor forskel på land og by. København havde konsekvent landets højeste skilsmisseprocent, mens

skilsmisse længe forblev en sjældenhed i mange mindre landsbysamfund.

Det overordnede billede er dog stort set det samme som i mange andre vestlige lande: 1900-tallet var skilsmisens århundrede. Det var århundredet, da skilsmisse gik fra at være en relativt sjælden og ofte skambetonet affære til at være en så hyppigt forekommende hændelse, at stort set alle i landet har haft en skilsmisse tæt inde på livet. Det kan være, fordi de selv eller deres forældre er blevet skilt, eller fordi en nær ven, en kollega eller et familiemedlem har haft brug for omsorg og støtte.

Som samfundsfænomen er skilsmisse i løbet af 1900-tallet blevet liberaliseret, normaliseret og i nogen grad aftabuiseret. I det perspektiv kan NemID-skilsmissen ses som den foreløbige kulmination på en århundredelang historisk udvikling: skilsmisserevolutionen.

Den lille, den store og den evige historie

Skilsmisserevolutionen tæller hundredtusinder af unikke familiehistorier. Som den russiske forfatter Lev Tolstoj (1828-1910) observerede i sin store episke kærligheds- og skilsmisseroman *Anna Karenina*: ”Alle lykkelige familier ligner hinanden, men den ulykkelige familie er altid på sin egen måde ulykkelig”. Alligevel rummer den enkelte historie som regel elementer, der forekommer evige og almenmenneskelige: bristede drømme, sorg, forelskelse, jalousi, tvivl, skyld, vrede og lettelse. Det er de eksistentielle dimensioner af skilsmissen, der gør, man i dag kan læse et digt fra 1890 eller et brevkassebrev fra 1950 og blive rørt eller føle sig ramt.

At blive skilt i Danmark var ét i begyndelsen af 1900-tallet, noget andet 100 år senere. Dels undergik ægteskabet i mellemtiden store ændringer, dels havde samfundet forandret sig fundamentalt. Det

Skilsmisser har ofte været genstand for satirisk behandling. Det britiske tidsskrift *Illustrated Police News* gengiver scener fra forskellige retssager om skilsmisse i 1891 med overskriften: "Er ægteskabet en fiasko? Som regel: Ja!"
|| British Library/
Science Photo Library/
Ritzau Scanpix

gør det næsten umuligt at sammenligne to skilsmisser på tværs af tid og pege på, hvilke forskelle der skyldes samfundsmæssige forandringer, og hvilke der skyldes mere specifikke omstændigheder i det enkelte ægteskab og ved den enkelte skilsmisse. Det kan man konstatere, hvis man ser på to tilfældige sager fra Københavns skilsmissearkiver.

Separationsprocessen, som Jensine Nielsen indledte i 1899, var langtrukket og efter alt at dømme affødt af dyb desperation. Jensine begrundede sin ansøgning med, at hendes mand, Simon Nielsen, svigtede sin forsørgelsespligt over for hende og deres tre børn. Når han skaffede et arbejde, forlod han det hurtigt igen. Der kunne gå uger, måneder, ja,

halvår, uden at han bragte en eneste skilling hjem. Ikke nok med det. Han havde det med at forsvinde fra hjemmet i længere tid, og i de ”vagabonderende” perioder hengav han sig til ”umådeholden nydelse af spiritus”. For at finansiere sit forbrug kunne han endda finde på at sælge ud af familiens sparsomme ejendele. Det ville kort sagt være nemmere for Jensine, hvis hun kunne slippe af med ham. Og det var på trods af, at hun ville blive alene med fire børn. Hun var nemlig gravid. Simon var imidlertid forsvundet fra jordens overflade og mødte ikke op til nogen af de indkaldte møder hos Københavns Overpræsidium. Derfor blev separationssagen henlagt.

Det følgende år, fem måneder efter Jensine havde født en pige, dukkede Simon endelig op på Ladegården, Københavns Kommunes fattighus og tvangsarbejdsanstalt. Jensine skyndte sig at få sagen genoptaget. Simon indvilgede i separation, og Jensine fik lov til at beholde det fælles bo, som dog kun bestod i ”tarveligt løsøre”. Hun fik desuden forældremyndigheden over de fælles børn. Simon blev forpligtet til at bidrage til familiens underhold, men om han faktisk gjorde det, er tvivlsomt, eftersom han ingen indtægt havde. Som fraskilt mor uden formue, uddannelse eller et socialt sikkerhedsnet kunne Jensine se frem til en fattig tilværelse med hårdt slid, dårlige boligforhold og ringe vilkår for børnene.

Anderledes forløb skilsmissen mellem salgsleder Chresten Jørgensen og kontorassistent Pia Jørgensen, der med henvisning til mandens utroskab blev skilt knap 90 år senere. Da de i 1985 sammen henvendte sig til statsforvaltningen i København, havde de allerede delt deres fælles ejendele imellem sig. De havde ingen børn, og da de tjente omtrent lige mange penge, ønskede ingen af dem under-

holdsbidrag. Parret fik kort efter skilsmissepapirerne og kunne fortsætte tilværelsen hver for sig, tilsyneladende uden større økonomiske vanskeligheder, sociale problemer eller fordømmelse fra omgivelserne.

Selvom der uden tvivl var fællestræk mellem de to ægteskabsopløsninger i hver sin ende af 1900-tallet, skete de på forskellige juridiske, økonomiske og sociale betingelser. De faktorer påvirker også den følelsesmæssige oplevelse af skilsmissen. Skilsmisserne blev både formet af og gav næring til større kulturelle og samfundsmæssige forandringer som velfærdsstatens opblomstring, byernes vækst, sekularisering, kvindernes indtog på arbejdsmarkedet, den seksuelle revolution og ændringer i familieformer, moralbegreber og følelsesnormer. 1900-tallets skilsmisshistorie giver derfor også indblik i, hvordan den lille, den store og den evige historie umærkeligt vikler sig ind i hinanden.

**Skuespillet *Romeo og Julie* blev opført første gang omkring 1595 og har grebet teatergængere om hjertet lige siden. Denne moderne opsætning af tragedien er fra Folketeatret i 2012. Julie blev spillet af Neel Rønholt (1984-) og Romeo af Anders Juul (1981-). Historien om to unge elskende, hvis familiers fjendskab forhindrer deres lykke, er tilsyneladende evigt aktuel.
|| Gudmund Thai/
Folketeatret**